

Stručná příručka

k novému občanskému zákoníku
a jeho dopadům v běžném životě

Jan Kubica, advokát

Proč máme nový občanský zákoník

Ze všech stran se na nás valila před koncem roku informace o tom, že **úderem silvestrovské půlnoci u nás proběhne největší právní revoluce za posledních 60 let, protože začne platit nový občanský zákoník**. Názory na tuto událost jsou různé. V mediích dávajících obvykle prostor hlavně skandálním záležitostem se objevují spíš negativní názory. Například že celá rekodifikace je nesmysl, že stačilo dnešní zákoník jen trochu předělat, že nebylo dost času se s novým zákonem seznámit, že v něm jsou prapodivná ustanovení a archaický jazyk a podobně.

Důležité je podívat se na věc v širších souvislostech a s nadhledem. Zjednodušeně lze říci, že na našem území platil moderní občanský zákoník od roku 1811, který se průběžně upravoval společenským potřebám (zajímavé je, že až do roku 1950 platilo jiné občanské právo v Čechách a zemích Moravskoslezských a jiné na Slovensku). Pak se dostali k moci komunisté a právo se přes noc změnilo podle sovětského vzoru. **Hlavní ideou komunistického práva bylo to, že stát musí mít nad občanem ve všech směrech kontrolu**. A potom to, že občané žijící v socialistické společnosti směřující ke komunismu potřebují jen tu nejzákladnější právní úpravu běžného života, protože jsou mravně vyspělí a tudíž mezi sebou nemají spory. Dokonce se vyznávala doktrína, že právo jako takové je odsouzeno k zániku.

To se záhy ukázalo jako utopie, takže se přijal občanský zákoník nový, který platil od roku 1964 do konce roku 2013. Po roce 1989 byl rozsáhle změněn, ale důsledkem se mimo jiné stalo to, že novelizace přicházely každou chvíli (klidně i dvanáctkrát za rok) a právní úprava tak byla velmi nestálá a nepřehledná. Takže pokud jste byli v určité situaci před pěti lety, neznamenal to, že ji po pěti letech právo upravovalo stejně. **Bylo pak těžké se v občanském právu orientovat a ještě těžší je jej dodržovat a prosazovat jej. Takový stav byl neúnosný**. Proto po deseti letech diskusí a třinácti letech příprav máme konečně nový občanský zákoník.

Co je jiné?

Pokud žijete klidným životem, nechystáte se na žádný spor nebo na uzavření nějaké důležitější smlouvy nebo pokud nepoužíváte občanský zákoník v práci, možná si nového zákona ani nevšimnete.

Pro laiky je asi nejvýraznější **změnou rozsah nového zákona**. Bude mít 3 081 paragrafů. Je to jednak tím, že se ruší spousta zákonů (např. obchodní zákoník, zákon o rodině, zákon o pojistné smlouvě, o vlastnictví bytů, atd. - celkem 238 předpisů -). To, co tyto zákony upravovaly, je nyní spojeno v jednom zákoně. A pak také tím, že některé aspekty života jsou upraveny podrobněji. Některé životní situace nebyly upraveny vůbec a člověk musel složitě vyhledávat, jak rozhodují soudy. Nyní by vše podstatné mělo být napsáno přímo v občanském zákoníku.

Jen namátkou nebudete už muset hledat v zákonu o rodině, kdy je možné se rozvést a pak v občanském zákoníku, jak se provede majetkové vypořádání. Vše bude nyní v jednom zákoně. A kupříkladu dědění je nově upraveno asi 250 paragrafy oproti zhruba čtyřiceti ve starém zákoníku.

Další změnou je jazyk, který zákoník užívá. Zákoník se snažil **sjednotit terminologii** tak, aby jeden název byl používán stále ve stejném smyslu a aby různé pojmy používaly jiná slova. I když to zní jako samozřejmost, doposud tomu tak nebylo.

Zásady, na kterých občanský zákoník stojí, nyní odpovídají modernímu střeoevropskému právnímu myšlení a už nemají nic společného se socialistickým právem. Jsou napsány hned na začátku a nejdůležitější z nich je ta, že nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona. **Nový zákoník tak nechává lidem daleko více volnosti při sjednávání smluv a vyžaduje mnohem méně formalit.** Na druhou stranu to s sebou nese **více odpovědnosti za své jednání**. Slabší strany smluv jako například spotřebitelé jsou ale chráněni stejně jako dosud nebo lépe.

Další průlomovou zásadou je ta, že **každý má právo, aby soud v jeho záležitosti rozhodl obdobně, jako rozhodoval v záležitostech podobných**. Nebude tudíž možné nadále to, že jednou v typově stejné věci soud rozhodne tak a podruhé úplně jinak (což se dělo).

Ustanovení zákona se musí vykládat v souladu s dobrými mravy a **nesmí se vykládat jen podle slov proti jeho smyslu**. Nelze tedy nadále vykládat nějaký paragraf otrocky přesně tak, jak je napsaný bez ohledu na širší souvislosti.

Některé změny, co se mohou dotknout každého

Dědění

Dědění je nově upraveno celkem obšírně a má mnoho novinek. **Nová koncepce dědického práva posiluje volnost při rozhodování o majetku pro případ smrti**. Několik tradičních institutů se po letech socialismu opět vrací do dědického práva. Jedním z příkladů je dědická smlouva, odkaz nebo zřeknutí se dědictví. Dědit může nyní i právnická osoba. Protože se tato problematika v některé fázi života bude alespoň jednou týkat každého z nás, věnuji ji bližší pozornost.

Pokud chce mít někdo vliv na to, co se stane s jeho majetkem po jeho smrti, měl by učinit tak zvané „pořízení pro případ smrti“. To může buď závětí, nebo dědickou smlouvou. **Dědická smlouva je smlouva, která se sepíše ve formě notářského zápisu za života zůstavitele (toho, po kom se dědí)**. V této smlouvě povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice a druhá strana to přijímá.

Dědická smlouva má několik výhod:

- 1) omezí se spory – všichni se na dědictví dohodnou za života zůstavitele. Po jeho smrti by pak nemělo nastat překvapení. Také dědici mohou počítat s tím, že určitý majetek se dědí a chovat se podle toho již před děděním (např. koupit sousední pozemek)
- 2) zůstavitel může chtít získat za dědictví nějakou službu předem
- 3) zůstavitel může do smlouvy dát podmínku – např. když se mi postaráš se o psa, dostuduješ, ... , zdědíš to a to. Nemohou to být jakékoli podmínky, třeba vrtošivé nebo proti dobrým mravům

Dědickou smlouvu, že nelze změnit jednostranně. Jinými slovy s její změnou musí souhlasit všichni. Když by někdo nesouhlasil, smlouva by zůstala napsaná, jak je. Kdyby někdo sepsal závěť po smlouvě a chtěl smlouvu obejít, nebude závěť v té části, kde bude v rozporu se smlouvou, účinná. **Dědickou smlouvou nemůže zůstavitel vypořádat celé dědictví.** Alespoň ¼ musí zůstat volná. O té by ale mohl pořídit v závěti.

Závětí tak zvaně zůstavuje (přeje si, aby někomu po jeho smrti něco zůstalo) zůstavitel osobně jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti. Závěť již není tolik spoutána formalismem. Je třeba ji vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. I zde může zůstavitel stanovit pro získání dědictví podmínky. V závěti lze určit i náhradníka, který bude dědit v případě, že se povolaný dědic nedožije zůstavitelovy smrti nebo třeba dědictví odmítne. Náhradníkem může být kdokoliv například kamarád.

Závěť lze sepsat ve více formách, ale nejčastější zřejmě bude **před notářem nebo vlastnoručně napsaná a vlastnoručně podepsaná závěť.** Další možnosti se svědky jsou popsány v zákoně. Závěť lze kdykoli zničit nebo změnit, například tím, že napíšete závěť novou.

V závěti nebo v dědické smlouvě může zůstavitel nařídit odkaz. To znamená, že přikáže některému z dědiců nebo více dědicům, aby odkazovníku vydal určitou věc. Praktické to bude třeba u nějaké zajímavé věci, která se odkazovníku líbila. Nebo jako poděkování za něco odkáže zůstavitel někomu konkrétní věc.

Pokud v závěti nebo v dědické smlouvě nepořídíte o celém vašem jmění, nebo je nenapíšete vůbec, nic se neděje. V tu chvíli **nastupuje dědická posloupnost ze zákona.** To znamená, že dědictví se v té části, ve které o něm zůstavitel nerozhodl, rozdělí tak, jak stanoví zákon. Dědici jsou rozdělení do šesti dědických tříd. Co nejvíce majetku by mělo zůstat u nejbližších příbuzných a pokud to není možné, pak u vzdálenějších.

Ať už o dědictví zůstavitel rozhodne nebo ne, **určitá část dědictví musí připadnout tak zvaným nepominutelným dědicům.** Jsou to děti zůstavitele nebo jejich potomci, pokud děti nedědí. Pokud jsou nezletilí, musí dostat aspoň $\frac{3}{4}$ zákonného podílu, zletilí alespoň $\frac{1}{4}$ podílu.

Pokud jsou součástí dědictví **dluhy, přecházejí na dědice.** Ti jsou povinni je zaplatit. Pokud víte, že by to s dědictvím mohlo být kvůli dluhům problematické, **je vhodné uplatnit takzvanou výhradu soupisu pozůstalosti.** V tom případě se sepíše veškeré jmění zůstavitele a vy hradíte jeho dluhy jen do výše ceny nabytého dědictví. Pokud tuto výhradu neuplatníte, hradíte je v plném rozsahu.

Dědictví se můžete zřeknout. Lze to udělat za života zůstavitele smlouvou ve formě notářského zápisu. Můžete jej také **odmítnout** a to do jednoho měsíce ode dne, kdy soud dědice vyrozuměl o jeho právu odmítnout dědictví. Nebo se jej můžete při dědickém řízení **vzdát ve prospěch jiného dědice.**

Rodinné právo

Zákon o rodině byl úplně zrušen. Vše je nyní upraveno pouze v občanském zákoníku. Nová úprava v podstatě navazuje na současný stav, který je již dostatečně vžitý, a inspiruje se v něm. V občanském zákoníku najdeme také nové formulace, jež byly zavedeny s ohledem na snadnější porozumění textu. Novinkou je například osvojení zletilého.

Manželům je nyní výslovně stanovena informační povinnost. To znamená, že manžel má právo na to, aby mu druhý manžel sdělil údaje **o svých stávajících i uvažovaných pracovních, studijních a podobných činnostech.** Zde je manžel povinen brát zřetel na zájem rodiny, druhého manžela a nezletilého dítěte, popřípadě dalších členů rodiny. Dále má manžel právo, aby mu druhý manžel sdělil **údaje o svých příjmech a stavu svého jmění.**

To má velký význam v souvislosti s ochranou třetích před nesplácením dluhů jednoho z manželů. Tato úprava u nás dosud nebyla. Vznikne-li dluh jen jednoho z manželů za trvání jejich společného jmění, může se věřitel při výkonu rozhodnutí uspokojit i z toho, co je ve společném jmění. To, zjednodušeně řečeno, je možné i tehdy, když mají manželé své společné jmění upraveno buď smlouvou, nebo rozhodnutím soudu jinak.

Je velice důležité, aby v případech, kdy musí jednat oba manželé společně (v případech, které nelze považovat za běžné), **jste se vy dovolali neplatnosti jednání vašeho manžela,** pokud váš manžel například koupil něco výrazně drahého, s čímž nesouhlasíte. Obecně lze říci, že nový občanský zákoník posílil práva věřitelů vůči manželům a ať již během manželství, při rozvodu nebo i při smrti manžela, může nastat pro nic netušícího manžela nemilé překvapení.

Nově je v občanském zákoníku upravena **ochrana proti domácímu násilí,** která je zamýšlena pro dlouhodoběji trvající situace. Soud může až **na 6 měsíců omezit nebo vyloučit manželovi (i bývalému) právo bydlení ve společném bytě (domě),** stane-li se další společné bydlení pro jednoho z nich nesnesitelným z důvodu tělesného nebo duševního násilí.

Pokud máte ve svém okolí někoho, kdo potřebuje pomoci s rozvodem, můžete jej odkázat na **můj speciální průvodce rozvodem, který jsem psal běžným jazykem a srozumitelnou formou**. Nazval jsem jej „Jak se úspěšně rozvést bez drahého advokáta nepřijít při tom o děti a majetek“ a je možné si jej stáhnout na **jakserozvest.cz**

Smlouvy

Základní změnou koncepce je sjednocení úpravy jednotlivých smluvních typů do jediného právního předpisu. **Přestane totiž platit obchodní zákoník**, takže nebudou stejné smlouvy upraveny jinak pro podnikatele a jinak pro běžné občany. V novém občanském zákoníku **je posílena autonomie vůle smluvních stran**. To se projeví tak, že pokud smluvním stranám zákonná úprava nevyhovuje, mohou se rozhodnout pro odchylné a jim více vyhovující vymezení svých práv a povinností. Zákonné znění jim slouží pouze jako inspirační zdroj.

Pro smlouvy nyní nově **platí zásada větší neformálnosti**. Vyplyvá to z § 559, který praví, že každý má právo si pro právní jednání zvolit libovolnou formu (např. písemnou nebo ústní), pokud jej v tomto směru neomezuje zákon nebo ujednání s druhou stranou. Zároveň občanský zákoník obsahuje mnoho ustanovení o ochraně slabší strany a spotřebitele. Pokud se budete cítit napáleni, bude možná stát za to zjistit, jestli proti léčce nejste chráněni některým ustanovením občanského zákoníku.

Jedna z dalších zásad smluvního práva je ta, že **v pochybnostech je smlouva spíše platná než neplatná**. To je velmi významné, protože by nemělo být možné, aby pro sebemenší chybu ve smlouvě nebo špatně napsané ustanovení byla celá smlouva prohlášena za neplatnou.

Smlouvou projevují strany vůli zřídit mezi sebou závazek a řídit se obsahem smlouvy. To není žádná novinka. Často se však setkávám s tím, že lidé mají představu, že když budou chtít, mohou smlouvu zrušit. Buď od ní odstoupit, nebo ji vypovědět.

Tak to ale nebylo a nebude. **Smlouva strany zavazuje. Lze ji změnit nebo zrušit jen se souhlasem všech stran, anebo z jiných zákonných důvodů.**

Je to vlastně sama podstata smlouvy, že se má dodržet to, co se mezi stranami dohodlo. Kdyby tomu tak nebylo, tak by ani nebyl důvod smlouvu uzavírat. Lze to shrnout tak, že **od smlouvy odstoupit nebo smlouvu vypovědět sice lze, ale jen tehdy, když to je ve smlouvě ujednáno nebo když je to zákonem stanoveno.** To se týká například smluv uzavíraných na dálku, kde máte právo ve lhůtě 14 dnů odstoupit od smlouvy.

V zákoně je speciálně upravena ochrana slabší strany. U smluv formulářového typu (to jsou ty, kdy vám např. banka předloží hotový text smlouvy a vy máte možnost návrh buď přijmout, anebo odmítnout) je stanoveno, že ustanovení, které lze přečíst jen se zvláštními obtížemi nebo které je pro osobu průměrného rozumu nesrozumitelné, je neplatné. Otázkou je, co to znamená osoba průměrného rozumu. Tvůrci zákona se však několikrát odvolávají na zdravý rozum, takže doufejme, že soudům nebude dělat stanovení tohoto pojmu problém.

Stejně jako v minulém zákoníku i v tomto jsou upraveny spotřebitelské smlouvy. To jsou jednoduše ty smlouvy, které uzavíráte v obchodě. **Pro spotřebitelské smlouvy stanoví zákon spoustu omezení a zásad.** Při jejich uzavírání je stanovena pro prodávajícího široká informační povinnost. Veškerá sdělení vůči spotřebiteli musí být učiněna jasně a srozumitelně v jazyce, ve kterém se uzavírá smlouva. Jedna ze zásad říká, že lze-li obsah smlouvy vyložit různým způsobem, použije se výklad pro spotřebitele nejpříznivější.

Zakázaná jsou ujednání, která zakládají v rozporu s požadavkem přiměřenosti významnou nerovnováhu práv nebo povinností stran v neprospěch spotřebitele. To neplatí pro ujednání o předmětu plnění nebo ceně, pokud jsou spotřebiteli poskytnuty jasným a srozumitelným způsobem. Zakázaných ujednání je hodně a myslím si, že spotřebiteli dávají solidní ochranu před nějakým vychytralým jednáním.

Důležité ovšem je, aby se spotřebitel ozval, pokud by měl pocit, že s ním není dobře zacházeno a své zákonné právo tak uplatnil. Je dobré si buď tato ujednání a další související najít v § 1810 a následujících občanského zákoníku nebo využít rad od sdružení spotřebitelů, časopisu dTest a dalších institucí nebo třeba od advokáta.

Přesto si dávejte pozor na to, s čím souhlasíte a co podepisujete! Zákon sice stanovuje poměrně slušnou ochranu slabší straně, avšak zároveň počítá s tím, že každý si svá práva bude uplatňovat sám a že každý je dostatečně moudrý na to, aby věděl, co podepisuje nebo k čemu se zavazuje.

Zákoník má přes tři tisíce paragrafů, upravuje mnoho materie a změn je spousta. Není možné se jimi zabývat na malém prostoru, proto přidám jen základní doporučení.

Doporučení

Nový občanský zákoník charakterizovali jeho autoři jako „**Zákon pro život, zákon inspirovaný životem**“. Měl by upravovat valnou většinu vztahů a situací, které občanský život přináší. Měl by tyto situace upravovat tak, jak podvědomě každý cítí, že tak to je spravedlivé. Vše podstatně byste v něm měli najít. Už nebudete muset pátrat, v jakých jednotlivých zákonech jsou různé záležitosti života upraveny a jak. **Poznat, co je v souladu s právem a co není**, starat se o svá práva, nenechat se napálit a nenechat si líbit to, co nemusím trpět nebo to na co mi způsobuje někdo, kdo na to nemá právo, **by mělo být nyní jednodušší než dříve**. Předpokládá to ale aktivní přístup.

Proto si myslím, že **je dobré investovat 130,- Kč a koupit si jedno vydání nového občanského zákoníku**. Je k dostání prakticky ve všech knihkupectvích ve formě malého sešitu (tak zvané „úplné znění“ neboli „úzetko“). Dejte si jej doma na poličku a až jednou budete potřebovat něco zjistit, vyhledáte si ve jmenném rejstříku nebo v obsahu, co potřebujete

(například kdy vám může dát pronajímatel výpověď z nájmu bytu), nalistujete konkrétní ustanovení a jednoduše to najdete. Předpokládá se, že tento zákon nebude měněn tak často jako dříve.

Další možností je **vyhledat vaši situaci na některém ze speciálních serverů, které se občanskému zákoníku věnují**. Jsou to např.:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/>

<http://zpravy.ihned.cz/obcansky-zakonik/>

Také je možné si koupit některou z populárně vědeckých knih například knihu „Občanské právo pro každého, pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku“ od nakladatelství Wolters Kluwer ČR, za 470,- Kč.

Nejlepší bude, pokud vše zkombinujete. **A pokud řešíte složitější životní situaci, zřejmě vám nezbude nic jiného, než obrátit se s žádostí o radu na advokáta.**

Přeji nám všem, ať nás tento zákoník přežije, ať se nemusíme v blízké době zaobírat znovu změnou zákona. Rozloučím se archaickými slovy: **Nechť nám zákon slouží co nejdéle a budiž ku prospěchu a spokojenosti všech!**

O mně

Jmenuji se Jan Kubica a jsem advokát. Zabývám se zejména občanským a obchodním právem (rodinným právem, smluvním právem, právem obchodních společností, právem nemovitostí, atd.). Pokud máte ve svém okolí někoho, kdo potřebuje pomoci s rozvodem, můžete jej odkázat na **můj speciální průvodce rozvodem, který jsem psal běžným jazykem a srozumitelnou formou.** Nazval jsem jej „Jak se úspěšně rozvést bez drahého advokáta nepřijít při tom o děti a majetek“ a je možné si jej stáhnout na jakserozvest.cz

Krátká příručka k novému občanskému zákoníku, Mgr. Jan Kubica

Spolupracuji jak se společnostmi, tak s běžnými občany. Nyní pracuji s kolegy na propojení služeb v oblasti advokacie, realit a finančního poradenství. Pokud byste potřebovali právní pomoc, neváhejte mě kontaktovat. **Více informací najdete na mých internetových stránkách:**

www.jankubica-advokat.cz